

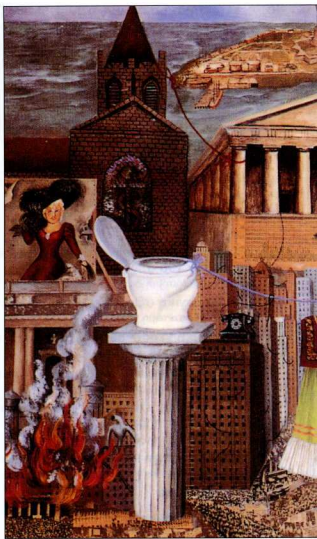
ΘΕΩΡΙΕΣ ΠΕΡΙ ΟΝΕΙΡΩΝ

Ιωάννης Πετρόπουλος

Αναπληρωτής Καθηγητής Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Το ΟΝΕΙΡΟ, επειδή έχει συνήθως παραστατικό χαρακτήρα, όντας ουσιαστικά μια σκηνή με δράση, μπορεί να περιγραφεί και να αναπαρασταθεί ποικιλοτρόπως: Ο νους του ονειρευομένου εκτελεί τη δουλειά ενός σκηνοθέτη του κινηματογράφου, ο οποίος συνταιριάζει αντικείμενα και σκηνές της καθημερινής, εν εγρηγόρσει ζωής και τις ανασυνθέτει (συχνά με αλλόκοτο τρόπο) χρησιμοποιώντας αναδρομές (flashbacks) και εικόνες που πολλές φορές μοιάζουν με κινούμενα σχέδια. Ο «κινηματογράφος» του ονειρευομένου νου επιστρατεύει πολλά εικονιστικά και ηχητικά εφέ. Γι' αυτό και, όπως υποστηρίζει ο Νίκος Ξένιος, η σχέση του σινεμά και του ονείρου ήταν ανέκαθεν αμφίδρομη. Τα όνειρα αποτελούν την πηγή έμπνευσης –το υφάδι– πολλών ταινιών, αλλά και αντίστροφα ο κινηματογράφος αποδεικνύεται, ιδίως λόγω της ευχρείας με την οποία χειρίζεται τον χρόνο, το προσφορότερο εικαστικό μέσο για την απόδοση ενός ονείρου. Το όνειρο και η ονειροπόληση μοιάζουν την εβδομη τέχνη, αλλά και εκείνη με τη σειρά της επηρεάζει το περιεχόμενο και τις προσδοκίες των ονείρων μας. Αυτή είναι μια από τις διαπιστώσεις της προσωπικής επισκόπησης της Μπίλης Βέμη.

Η ιδιότητα, εξωλογική αντιπαράθεση και συμπλοκή παρελθόντος και παρόντος που παρατηρείται στα όνειρα είναι το αντικείμενο της κλασικής φρουδικής πραγμάτευσης του Πέτρου Χαρτοκόλλη, ο οποίος στηρίζεται σε κλινικά δεδομένα. Οι διαβαθμίσεις του χρόνου –η πάροδος του, θα λέγαμε– είναι αισθητές ή και ασφυκτικά έντονες σε πολλά όνειρα και παρουσιάζονται μέσα από ένα συμβολισμό, ο οποίος διατυπώνεται σε ορισμένες περιπτώσεις με τους όρους του *χώρου*. Μολονότι το όνειρο ανάγεται στο πρόσφατο ή απόμακρο παρελθόν του ονειρευομένου, εν τούτοις ο ονειρικός χρόνος βιώ-

Frieda Cahlo,
Το φόρεμά μου κρέμεται
εκεί, 1933. Ιδιωτική
συλλογή. Εθνικό Ινστιτούτο
Καλών Τεχνών,
Πόλη του Μεξικού.

νεται άμεσα, ως ένα φευγαλέο ή συμπεσιμένο ή διαρκές παρόν.

Για τον Σάκη Τότλη η χωροταξία και τα συναισθήματα ενός ονείρου αναπαράγονται κατ' αναλογία. Ως κατ' εξοχήν εικονιστικό είδος το όνειρο, σύμφωνα με τον μελετητή αυτό, στηρίζεται σε ένα συμβάν το οποίο κατά κανόνα ανάγεται στην αμέσως προηγούμενη ημέρα. Στο βασικό αυτό «χνάρι» προστίθενται και άλλες λεπτομέρειες, δομικές και συναισθηματικές, από πρότερα συμβάντα.

Η φαντασιώδης χωροταξία ονείρων και δη εκτεταμένων ονείρων και παγανιστικών οπτασιών αποτελούν το πλαίσιο μιας αιγιματικής αναγενησιακής ερωτικής μυθιστορίας, της επονομαζο-

Ήπιονο αυτοκίνητο της Νίκης, έργο εμπνευσμένο από όνειρο, Iliirian Shima.

μένης Υπερρωτομαχίας Πολυφύλου. Προϊόν της γραφίδας ενός λεπταίσθητου, κατά πάσα πιθανότητα βενετού λογίου, περιγράφει με εξαντλητικές αρχαιοδιφικές λεπτομέρειες τα αρχιτεκτονήματα, τους χώρους και τα τοπία –μαρτυρίες ενός βιβλικού αρκαδισμού– όπου εκτυλίσσεται, μέσα από όνειρα και οράματα, το αυλικό ρομάντζο του αρχαιοπλήκτου περιηγητή Πολυφύλου και της καλής του. Το κείμενο αυτό βρίθκει από έμμεσες αναφορές σε αρχαίους συγγραφείς, έλληνες και λατινούς, αλλά και εμπνέεται από «κλασικίζοντα» έργα τέχνης του τέλους του 15ου αιώνα. Όπως δείχνει στην ιστορική της ανάλυση η Αγγέλα Ταμβάκη, οι 172 εξαισεις Ξυλογραφίες ενός προς το παρόν ανώνυμου μάϊτρ που κοσμούν το βιβλίο προειδεάζουν για τις εικαστικές και εν γένει αισθητικές τάσεις και αξίες της εποχής. Κατά την ερευνητριά αυτή, το μοναδικό και σχεδόν άγνωστο στο ευρύ κοινό αυτό κείμενο προσφέρεται και για ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις, τις οποίες επιχείρησαν ήδη μια συνεργάτις του Jush αλλά και πιο πρόσφατα ένας άλλος μελετητής.

Στην Υπερρωτομαχία περιγράφεται μια ατμοσφαιρική βαρκάδα του ερωτικού ζεύγους πάνω σε ένα σκάφος με νύμφες κωπηλάτες: ιδού μια ονειρική εικόνα η οποία είναι παράλογη (ακόμη και από την άποψη της μυθολογίας) αλλά και γοητευτική – και αστεία. Τον 20ό αιώνα, όπως θυμίζει η Μαριλένα Καρρά, δύο κινηματα, η μεταφυσική ζωγραφική και ο εικαστικός και λογοτεχνικός σουρεαλισμός, στράφηκαν στην καταγραφή και την απόδοση του εξεμπραγματικού, παράλογου κόσμου των ονείρων. Από τις αρχές του περασμένου αιώνα εισάγεται ο παραλογισμός του αχαλίνωτου υπνώττοντος νου ως αισθητική αξία. Ο de Chirico, ο Magritte, ο Dalí και ο Εγγονόπουλος (μεταξύ άλλων) προκαλούν τον θεατή να κάνει αυτό που πράττει ιδίως όταν κοιμάται: να ονειρευθεί.